

Česká republika
Ústavní soud
NÁLEZ

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajky), soudkyně Ivany Janů a soudce Ludvíka Davida o ústavní stížnosti stěžovatele **Ing. J. K.**, zastoupeného Zuzanou Nussbergerovou, advokátkou, se sídlem Čajkovského 8, Praha 3, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 8. 2012 č. j. 30 Cdo 1148/2012-117, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 12. 10. 2011 č. j. 23 Co 523/2009-103 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 11. 5. 2009 č. j. 12 C 231/2008-42, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva spravedlnosti, se sídlem Vyšehradská 16, Praha 2, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

- I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 21. 8. 2012 č. j. 30 Cdo 1148/2012-117, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 12. 10. 2011 č. j. 23 Co 523/2009-103 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 11. 5. 2009 č. j. 12 C 231/2008-42 bylo porušeno základní právo stěžovatele zaručené v čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.**
- II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 8. 2012 č. j. 30 Cdo 1148/2012-117, rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 12. 10. 2011 č. j. 23 Co 523/2009-103 a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 11. 5. 2009 č. j. 12 C 231/2008-42 se proto ruší.**

Odůvodnění:

I.

1. Včas podanou ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů co do výroků ve věci samé. V řízení před obecnými soudy stěžovatel brojil proti nesprávnému úřednímu postupu – nepřiměřeně dlouhému soudnímu řízení ve věci vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, v němž stěžovatel vystupoval jako žalovaný – ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“). Stěžovatel v řízení před obecnými soudy požadoval náhradu škody a zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu celkem ve výši 8.436.017,40 Kč. Žalobě bylo vyhověno jen částečně, a to co do částky 182.375 Kč.

2. Podle stěžovatele byla napadenými rozhodnutími porušena jeho základní práva garantovaná čl. 36 a čl. 11 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“); obecné soudy totiž při svém rozhodování nerespektovaly principy obsažené v čl. 1 a 2 Listiny. Stěžovatel zejména nesouhlasí s posouzením, respektive vyčíslením jemu vzniklé škody a nemateriální újmy ze strany obecných soudů a v žalobě požadovanou částku blíže

odůvodňuje. Uplatněná částka náhrady škody vycházela ze zvýšených částek soudních poplatků v průběhu řízení, z částek zaplacených na znalečném a tlumočném a ze zvýšení ceny nemovitostí vypořádaných v původním řízení, které se projevilo i ve zvýšených částkách tvořících vypořádací podíly bývalých manželů. Rovněž částku požadovanou jako zadostiučinění za nemajetkovou újmu stěžovatel v ústavní stížnosti odůvodnil.

3. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili účastníci i vedlejší účastnice řízení. Podle Nejvyššího soudu napadenými rozhodnutími nebyla porušena stěžovatelova práva a jeho ústavní stížnost je třeba zamítnout. Nejvyšší soud upozornil na předcházející průběh řízení, zejména na skutečnost, že ve věci rozhodoval dvakrát, přičemž na základě jeho prvního rozhodnutí bylo odvolacím soudem navýšeno stěžovateli přiznané zadostiučinění. Nejvyšší soud též poukázal na skutečnost, že základní výše zadostiučinění (za jeden rok trvání řízení) vyplývá z ustálené judikatury obecných soudů (zejména ze stanoviska Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2011), vycházející z judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Nejvyšší soud se dále neztotožnil ani s námitkami stěžovatele ohledně jemu vzniklé škody v souvislosti se zaplacenými vyššími částkami nákladů řízení ani v souvislosti vyplacením vypořádacího podílu ve zvýšené částce.

4. Městský soud v Praze jako účastník řízení ve svém vyjádření uvedl, že se zřetelem k ústavní stížnosti, respektive jejímu obsahu souhlasí, „že stěžovatel měl legitimní očekávání, že věc bude skončena v rozumném a přiměřeném čase, což se nestalo, proto lze akceptovat jeho argumentaci uvedenou ve stížnosti a poukazující na celý průběh řízení, průtahy a postupy soudů v něm.“

5. Obvodní soud pro Prahu 2 jako účastník řízení ve svém vyjádření blíže odkázal na své odůvodnění napadeného rozsudku a dále zopakoval hlavní argumenty opodstatňující zamítnutí stěžovatelem požadované náhrady škody. Česká republika – Ministerstvo spravedlnosti jako vedlejší účastnice řízení pak ve svém vyjádření uvedla, že podle ní stěžovatel staví Ústavní soud do role čtvrté soudní instance a jeho ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná.

6. K posouzení ústavní stížnosti a napadených rozhodnutí si Ústavní soud vyžádal též spis Obvodního soudu pro Prahu 2 sp. zn. 12 C 231/2008, z něhož zjistil následující. Žalobou ze dne 3. 11. 2008 se stěžovatel vůči vedlejší účastnici domáhal zaplacení částky 8.436.017,40 Kč jako náhrady škody a zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb. Újma byla stěžovateli způsobena nesprávným úředním postupem spočívajícím v neodůvodněných průtazích v soudním řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, v němž stěžovatel vystupoval jako žalovaný a jež trvalo 19 let a bylo vedeno u Obvodního soudu pro Prahu 6 pod sp. zn. 6 C 406/88, respektive pod sp. zn. 6 C 9/2001 po zrušení původního rozhodnutí nalézacího soudu Nejvyšším soudem. Vzniklou škodu stěžovatel vyčíslil na 7.472.017,40 Kč a zahrnul do ní částku 194.785 Kč zaplacenou navíc na soudních poplatcích (po jejich navýšení oproti původně vyměřeným), částku 31.012,20 Kč zaplacenou na znalečném a tlumočném (vzhledem ke změně cenových předpisů v průběhu celého řízení byly opakovaně zpracovávány znalecké posudky ohledně nemovitostí; náklady na tlumočení byly podle stěžovatele nadbytečné) a částku

7.240.720 Kč odrážející poměrné zvýšení ceny vypořádávaných nemovitostí (dle poměru vypořádacích podílů bývalých manželů). Vzniklou nemajetkovou újmu stěžovatel ohodnotil celkem částkou 1.140.000 Kč (5.000 Kč měsíčně, tj. 60.000 Kč ročně), z níž mu již před podáním žaloby byla vedlejší účastnicí uhrazena částka 176.000 Kč, pročež v řízení před Obvodním soudem pro Prahu 2 požadoval jako zadostiučinění za nemajetkovou újmu částku 964.000 Kč.

7. Obvodní soud pro Prahu 2 rozsudkem ze dne 11. 5. 2009 č. j. 12 C 231/2008-42 žalobu zamítl a určil, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Obvodní soud dospěl k závěru, že došlo k porušení stěžovatelova práva na projednání věci v přiměřené lhůtě; v odůvodnění svého rozsudku přitom podrobně rekapituloval průběh původního řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, který pak v rámci posuzování požadovaného zadostiučinění za nemajetkovou újmu zhodnotil s ohledem na celkovou délku řízení, jeho složitost, jednání stěžovatele, postup soudů v řízení a jeho význam pro stěžovatele. Obvodní soud dospěl k závěru, že by stěžovateli přiznal zadostiučinění za nemajetkovou újmu ve výši 167.250 Kč, tj. nižší nežli mu bylo poskytnuto vedlejší účastnicí před podáním žaloby, pročež v rámci řízení o žalobě nebyl důvod zadostiučinění dále navyšovat, a žalobu bylo třeba v této části zamítnout. Ve vztahu k požadované náhradě škody obvodní soud konstatoval, že náklady původního řízení nelze považovat za škodu ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb. Navýšenou částku soudních poplatků nelze odškodnit s ohledem na § 31 odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb., uhrazené znalečné a tlumočné pak vůbec nespádá pod rozsah § 31 odst. 1 téhož zákona. Konečně důvodným obvodní soud neshledal ani stěžovatelův požadavek na náhradu škody spočívající ve zvýšené částce na vypořádací podíl určený bývalé manželce stěžovatele, tato částka totiž nespádá vůbec pod pojem škody, tedy ani škody skutečné, ani ušlého zisku. V tomto smyslu tak žádná škoda stěžovateli nevznikla.

8. Proti rozsudku obvodního soudu stěžovatel podal odvolání, na jehož základě Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 20. 1. 2010 č. j. 23 Co 523/2009-71 změnil výrok napadeného rozsudku soudu prvního stupně o věci samé a žalobě částečně vyhověl, neboť určil, že vedlejší účastnice je povinna zaplatit stěžovateli 74.000 Kč (výrok II.); ve zbytku bylo napadené rozhodnutí ve výroku o věci samé potvrzeno (výrok I.). Městský soud dále rozhodl o povinnosti vedlejší účastnice nahradit stěžovateli náklady řízení před soudy obou stupňů (výrok III.). Citovaný rozsudek městského soudu byl následně k dovolání stěžovatele ve výrocih I. a III. zrušen rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2011 č. j. 30 Cdo 2139/2010-89 a věc byla vrácena městskému soudu k dalšímu řízení. Podle Nejvyššího soudu městský soud pochybil při určování celkové doby řízení v rámci stanovení výše přiměřeného zadostiučinění, neboť do této doby nezapočetl i tu část původního řízení, která uběhla předtím, než se pro ČR stala závaznou Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Naopak však Nejvyšší soud nepřisvědčil ostatním námitkám stěžovatele – ani co do určování výše přiměřeného zadostiučinění ve vztahu ke kritériím složitosti řízení a jeho významu pro stěžovatele, ani co do jím tvrzeného nároku na náhradu škody. Městský soud v Praze pak ve věci opětovně rozhodl rozsudkem ze dne 12. 10. 2011 č. j. 23 Co 523/2009-103, jímž vedlejší účastnicí stanovil povinnost zaplatit stěžovateli 108.375 Kč, ve zbytku (tj. co do částky 8.253.642,40 Kč) napadený rozsudek soudu prvního stupně ve výroku o věci samé potvrdil. Dále městský soud rozhodl o povinnosti vedlejší účastnice zaplatit stěžovateli náhradu nákladů řízení před soudy všech stupňů.

Městský soud přehodnotil rozhodnutí obvodního soudu ohledně výše zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou stěžovateli, přičemž nově vyšel z délky řízení od jeho zahájení, tj. včetně doby předcházející vstupu Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod v účinnost pro Českou republiku. Celková délka řízení tak činila 19 let a 7 měsíců, přičemž v souladu s ustálenou judikaturou městský soud ohodnotil první dva roky řízení celkem částkou 15.000 Kč, následujících 17 let částkou 15.000 za každý rok a zbylých 7 měsíců částkou 1.250 Kč za měsíc. Takto získanou částku zadostiučinění městský soud s ohledem na konkrétní okolnosti případu zvýšil o 50 % (20 % pro nepřiměřenou délku řízení, 20 % pro vysoký význam předmětu řízení pro stěžovatele, 10 % pro nestandardní, ne vždy rychlý postup soudů) a snížil o 20 % (pro složitost věci, víceúrovňové rozhodování); takže výsledná částka přiměřeného zadostiučinění pro stěžovatele činila 362.375 Kč. Z toho již vedlejší účastnice před zahájením řízení stěžovateli vyplatila částku 176.000 Kč a částka 74.000 Kč byla přiznána předchozím rozsudkem městského soudu, a to výrokem II., který nebyl zrušen Nejvyšším soudem, a stal se tak pravomocným. Městský soud takto dospěl k částce 108.375 Kč, k jejíž úhradě stěžovateli zavázal vedlejší účastnici. Ve vztahu ke stěžovatelem nárokované náhradě škody pak městský soud odkázal na své předcházející rozhodnutí, v němž se v této části plně ztotožnil se závěry a argumentací obvodního soudu.

9. Citovaný rozsudek městského soudu stěžovatel opět napadl dovoláním, které ale bylo usnesením Nejvyššího soudu ze dne 21. 8. 2012 odmítnuto jako nepřijatelné. Nejvyšší soud zdůraznil, že pouhý nesouhlas dovolatele s vyšší přiznaného zadostiučinění sám o sobě obecně nezakládá přípustnost dovolání pro zásadní právní význam napadeného rozhodnutí. Městský soud přitom v napadeném rozhodnutí postupoval při stanovení výše zadostiučinění v souladu s dosavadní judikaturou Nejvyššího soudu; celková výše zadostiučinění za způsobenou nemajetkovou újmu (358.375 Kč) se v daném případě nejeví ani jako zcela zjevně nepřiměřeně nízká. Pokud pak stěžovatel zpochybňoval posouzení jím uplatňovaného nároku na náhradu škody ze strany městského soudu, Nejvyšší soud upozornil, že tím jen polemizuje se závěry Nejvyššího soudu vyjádřenými v jeho předchozím rozsudku sp. zn. 30 Cdo 2139/2010, na nichž ovšem Nejvyšší soud nemá důvod nic měnit.

II.

10. Ústavní stížnost je důvodná.

11. Ústavní soud připomíná, že podle své ustálené judikatury je vázán toliko petitem ústavní stížnosti, nikoliv jejím odůvodněním; respektive není omezen tvrzeními a argumentací obsaženými v ústavní stížnosti [např. nález sp. zn. I. ÚS 89/94 ze dne 29. 11. 1994 (N 58/2 SbNU 151), nález sp. zn. II. ÚS 242/98 ze dne 25. 4. 2000 (N 62/18 SbNU 71), nález sp. zn. IV. ÚS 364/2000 ze dne 8. 8. 2002 (N 100/27 SbNU 139); všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná též na <http://nalus.usoud.cz>].

12. K věci samé Ústavní soud poukazuje na svou konstantní judikaturu zdůrazňující, že Ústavní soud zásadně není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť dle čl. 83 Ústavy je soudním orgánem ústavnosti. Vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na

jednotlivý případ je tak v zásadě věcí obecných soudů, přičemž Ústavní soud není součástí jejich soustavy a coby strážce ústavnosti jej nelze považovat za „superrevizní“ instanci v systému všeobecného soudnictví, jejímž úkolem by bylo přezkoumávat celkovou zákonnost (či věcnou správnost) vydaných rozhodnutí obecných soudů.

13. V projednávaném případě jde o nároky jednotlivce na kompenzaci majetkové i nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem orgánů veřejné moci, konkrétně porušením povinnosti obecných soudů vydat rozhodnutí v přiměřené lhůtě. Tyto nároky spadají pod substantivní základní právo každého na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem, zaručené čl. 36 odst. 3 Listiny a vyplývající i z čl. 6 odst. 1 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Toto základní právo je na podústavní úrovni provedeno zákonem č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Ústavní soud se ve své judikatorní praxi opakovaně zabývá rozhodováním obecných soudů o nárocích plynoucích z uvedených předpisů, přičemž pravidelně konstatuje, že plně respektuje, že je zcela v pravomoci obecných soudů posoudit existenci podmínek pro vznik odpovědnosti státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 3377/12 ze dne 16. 5. 2013, bod 25; či nález sp. zn. I. ÚS 215/12 ze dne 26. 9. 2013, bod 22; prakticky též nález sp. zn. I. ÚS 216/09 ze dne 27. 3. 2012 (N 58/64 SbNU 705)].

14. Ústavní soud, jak již vyslovil ve svých dřívějších rozhodnutích, tedy v takových věcech, a to zejména pokud jde o přiznání zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu, zásadně není oprávněn vstupovat do samotného zhodnocení konkrétních okolností případu z pohledu zákonných kritérií ze strany obecných soudů, ledaže by příslušné závěry bylo možno označit za skutečně „extrémní“, vymykající se zcela smyslu a účelu dané právní úpravy. Pak by totiž takový postup mohl být shledán jako rozporný s ústavně zaručeným základním právem účastníka řízení ve smyslu čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny. „Pouhý“ nesouhlas s tím, jak obecný soud zhodnotil tu kterou okolnost, respektive s tím, že některé z hodnocených skutečností přisoudil menší či naopak větší váhu než skutečnosti jiné, věc (ústavní stížnost) do ústavní roviny posunout zásadně nemůže. Ústavnímu soudu tedy v takových případech přísluší toliko posoudit, zda obecný soud při hodnocení odpovědnosti státu a při případném stanovování výše přiměřeného zadostiučinění (a náhrady škody) vycházel z pravidel plynoucích ze zákonných ustanovení a zda své závěry řádně, tj. srozumitelně a v souladu s pravidly logiky odůvodnil [srov. nález sp. zn. III. ÚS 1320/10 ze dne 9. 12. 2010 (N 247/59 SbNU 515)].

15. Zároveň však Ústavní soud považuje za nezbytné zdůraznit, že při posuzování nároků uplatňovaných podle zákona č. 82/1998 Sb. obecné soudy nikdy nesmí zapomínat na jejich ústavní původ a zakotvení. Je proto nezbytné v každém případě dbát na to, aby fakticky nedošlo k vyprázdňení dotčeného základního práva při použití jeho zákonného provedení. Jinak řečeno, aplikací zákona č. 82/1998 Sb. v případech odpovědnosti státu za škodu a nemajetkovou újmu nesmí dojít, přímo ani nepřímo, k omezení rozsahu základního práva zaručeného čl. 36 odst. 3 Listiny, k jeho zúžení.

Podle zákona č. 82/1998 Sb. je tedy nutno kompenzovat veškerou újmu, kterou by bylo možno namítat pod čl. 36 odst. 3 Listiny, nikoliv naopak.

16. Ústavní soud tak dále poukazuje na svá četná rozhodnutí, v nichž definoval podmínky, při jejichž existenci má nesprávná aplikace podústavního práva obecným soudem za následek porušení základních práv a svobod jednotlivce [srov. například nálezy sp. zn. III. ÚS 189/06 ze dne 10. 5. 2007 (N 77/45 SbNU 195), nálezy sp. zn. II. ÚS 2894/08 ze dne 28. 8. 2009 (N 191/54 SbNU 361) či nálezy sp. zn. IV. ÚS 3377/12 ze dne 16. 5. 2013]. Jedná se případy, kdy taková aplikace podústavního práva nepřipustně postihuje některé ze základních práv a svobod, případně pomíjí možný výklad jiný ústavně konformní, nebo je výrazem zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován (což představuje nepředvídatelnou interpretační libovůli), případně je v extrémním rozporu s požadavky věcně příslušného a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu či v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti (například v důsledku přepjatého formalismu).

17. V neposlední řadě Ústavní soud připomíná, že pro nalézání práva v každém jednotlivém případě je vždy nezbytné vycházet z jeho individuálních okolností a rozměrů. Mnohé případy a jejich specifické okolnosti mohou být značně komplikované a netypické; to však nevyvazuje obecné soudy z povinnosti udělat vše pro dosažení spravedlivého řešení [srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 320/06 ze dne 29. 10. 2008 (N 184/51 SbNU 259), nálezy sp. zn. Pl. ÚS 34/09 ze dne 7. 9. 2010 (N 187/58 SbNU 647) či nálezy sp. zn. I. ÚS 2050/11 ze dne 26. 6. 2012 (N 125/65 SbNU 615)]. Této povinnosti ovšem obecné soudy ve stěžovatelově případě nedostály.

18. Při zvažování toho, zda v konkrétním případě náhrady újmy (majetkové i nemajetkové) způsobené nesprávným úředním postupem ústícím v nepřiměřeně dlouhé soudní řízení bylo dosaženo spravedlivého řešení, je přitom z hlediska čl. 36 odst. 3 Listiny podstatné nahlížet na náhradu přiznanou poškozenému v jejím celku, ať už má finanční, či nefinanční charakter, ať už je přiznána pod hlavičkou náhrady škody, či pod hlavičkou zadostiučinění za nemajetkovou újmu. Pro přezkum Ústavního soudu a určení, zda řešení nalezené obecnými soudy v daném případě se ještě nachází v mezích čl. 36 odst. 3 Listiny či je již třeba jej označit za „extrémní“, a tedy neústavní (viz bod 14 nálezu), tudíž zpravidla bude rozhodující celková částka, případně spolu s dalšími formami náhrady, přiznaná jako kompenzace za újmu způsobenou v důsledku nepřiměřeně dlouhého soudního řízení a okolnosti případu zohledněné při stanovení této částky.

19. V nyní posuzovaném případě požadoval stěžovatel v řízení před obecnými soudy jak náhradu škody, tak přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu, obě způsobené nesprávným úředním postupem spočívajícím v porušení povinnosti soudů vydat rozhodnutí v přiměřené lhůtě, k němuž došlo v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví stěžovatele a jeho bývalé manželky a za nějž odpovídá stát. Obecné soudy stěžovatelův nárok na náhradu škody neuznaly a jako zadostiučinění za nemajetkovou újmu se mu dostalo částky 358.375 Kč. Tuto náhradu však Ústavní soud při celkovém pohledu na stěžovatelův případ považuje za nespravedlivou, extrémní, a proto neústavní, jak bude vysvětleno dále.

20. Ústavní soud přitom v nyní posuzované věci nemíní zpochybňovat závěry obecných soudů vztahující se k tvrzenému nároku na náhradu škody, podle nichž nebyla shledána žádná škoda, která by mohla být stěžovateli ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb. nahrazena. Ústavní soud tak (dosud) respektuje poměrně restriktivní přístup obecných soudů při posuzování nároků na náhradu škody podle předmětného zákona a skutečnost, okolnosti vzniku případné majetkové újmy, již nelze nahradit jako škodu, mohou být vzaty na zřetel v rámci posuzování způsobené nemajetkové újmy a přiměřeného zadostiučinění za ni. Konkrétně v případě stěžovatele proto Ústavní soud musí konstatovat, že pokud obecné soudy neshledaly možnost, jak (alespoň částečně) vyhovět tvrzenému nároku stěžovatele na náhradu škody, měly lépe posoudit jemu vzniklou nemajetkovou újmu, a to i s ohledem na okolnosti, od nichž stěžovatele odvozoval svůj nárok na náhradu škody. Jinak jejich rozhodnutí nelze mít za nerozporná s požadavky věcně příslušného a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu, respektive za nerozporná s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti.

21. Ústavní soud přitom zdůrazňuje, že požadavek spravedlivého řešení, neoddělitelně spojený s demokratickým právním státem, ctícím základní práva a svobody i další ústavní principy, nevyplývá pouze z jeho judikatury obecně, ale též z rozhodovací praxe Nejvyššího soudu ve věcech odpovědnosti orgánů veřejné moci za škodu a nemajetkovou újmu dle zákona č. 82/1998 Sb. Nejvyšší soud ve vztahu k samotné existenci nesprávného úředního postupu předně podotýká, že nepřiměřená délka řízení je dána tehdy, pokud celková délka řízení působí poškozenému újmu spojenou s nejistotou ohledně výsledku řízení, kterou nelze v právním státě tolerovat (např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1355/2012 ze dne 19. 12. 2012; všechna rozhodnutí Nejvyššího soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná na www.nsoud.cz). Náhrada nemateriální újmy má pak dle Nejvyššího soudu sloužit právě „ke kompenzaci stavu nejistoty, do níž byl poškozený v důsledku nepřiměřeně dlouze vedeného řízení uveden a v níž byl tak udržován“ (stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 206/2010 ze dne 13. 4. 2011). V souvislosti se stanovováním výše zadostiučinění za způsobenou nemajetkovou újmu Nejvyšší soud též akcentuje, že – stejně jako při posuzování přiměřenosti délky řízení – „je nutno se vyvarovat mechanické aplikace práva s touhou po dosažení matematicky přesného výsledku“ (rozsudek sp. zn. 30 Cdo 4539/2011 ze dne 30. 1. 2013). Forma a případná výše zadostiučinění nesmí být „v rozporu s obecně sdílenou představou spravedlnosti“ (rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2813/2011 ze dne 27. 6. 2012, týkající se sice nemajetkové újmy způsobené trestním stíháním; citovaný závěr se však dle Ústavního soudu musí uplatnit vždy, nejen v případě újmy způsobené v trestním řízení). Neboli, výše zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu, aby toto bylo možno považovat za řádný kompenzační prostředek nápravy, musí být spravedlivá. Přitom za spravedlivou je považována taková náhrada, „která umožní poškozenému napravit důsledky nesprávného úředního postupu a procesní subjekt se tak přestane považovat za poškozeného“ (rozsudek sp. zn. 30 Cdo 3269/2009 ze dne 21. 12. 2010).

22. Shora uvedeným požadavkům spravedlnosti, vylučující mechanickou aplikaci práva, však napadená rozhodnutí v částech posuzujících stěžovatelův nárok na přiměřené zadostiučinění za způsobenou nemajetkovou újmu nedostála. Obecné soudy se totiž opomněly zabývat všemi relevantními skutečnostmi a okolnostmi vzniku

stěžovatelem namítané nemajetkové újmy a tyto skutečnosti a okolnosti řádně zohlednit při stanovování výše přiměřeného zadostiučinění. Obecné soudy fakticky výši přiznaného zadostiučinění určily dle posouzení jen těch konkrétních kritérií, která jsou explicitně vyjmenovaná v § 31a odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb., tj. celkové délky řízení, složitosti řízení, jednání stěžovatele, postupu soudů během řízení a významu předmětu řízení pro stěžovatele. Uvedený výčet kritérií je ovšem v daném ustanovení formulován demonstrativně, nikoliv taxativně, jak je opakovaně připomínáno v rozhodovací praxi Ústavního soudu i Nejvyššího soudu [srov. nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 562/11 ze dne 21. 6. 2011 (N 120/61 SbNU 741), bod 18; nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1310/09 ze dne 5. 8. 2009 (N 180/54 SbNU 249); či stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 206/2010 ze dne 13. 4. 2011]. Ostatně na demonstrativní charakter zmíněného výčtu a nutnost vycházet při posuzování zadostiučinění za nemajetkovou újmu vždy z konkrétních okolností daného případu odkázal i městský soud ve svém napadeném rozsudku; uvedenými pravidly se však ani on jako soud odvolací, ani soudy nalézací a dovolací ve skutečnosti neřídily. Obecné soudy totiž vůbec nezohlednily další zásadní okolnosti, k nimž je třeba ve stěžovatelově případě přihlídnout ve smyslu § 31a odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb., a to zejména okolnost mimořádného období, kdy k nesprávnému úřednímu postupu došlo, tedy kdy probíhalo nepřiměřeně dlouhé řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, v němž stěžovatel vystupoval jako žalovaný.

23. Toto původní řízení trvalo celkem téměř 20 let, od podání žaloby v prosinci roku 1988 do pravomocného skončení řízení před dovolacím soudem v dané věci v červenci 2008. Řízení tedy zejména probíhalo i po celá 90. léta, kdy docházelo k převratným společenským i hospodářským a právním změnám, mimo jiné též k neustálým podstatným změnám cenových předpisů, jakož i cen samotných věcí nemovitých i movitých. Tento výjimečný společensko-hospodářsko-právní kontext doby tak bez jakýchkoli pochybností vyvolával ještě větší nejistotu účastníků nepřiměřeně dlouhého řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, do nějž náležely i nemovitosti a hodnotné movité věci, v porovnání s takovým řízením probíhajícím v období nikoliv těsně navazujícím na politický převrat, na přechod z komunistického režimu k demokratickému, na přechod od centrálně plánovaného hospodářského systému k tomu tržnímu. Jinak řečeno, na vzniku nemajetkové újmy stěžovateli se významným způsobem podílela též doba, v níž ono původní řízení probíhalo, respektive události té doby. Tyto výjimečné události, provázející budování demokratického a tržního systému, znásobovaly nejistotu způsobenou stěžovateli nepřiměřeně dlouhým řízením – pro stěžovatele totiž v dané době bylo ještě těžší předvídat výsledek řízení, a to jak ohledně výše vypořádávaného majetku (jmění), tak například ohledně výše nákladů řízení. Ceny nemovitostí se měnily zcela mimořádným způsobem; jejich neustálé změny pak vedly i k potřebě obecných soudů v původním řízení opakovaně si žádat znalecké posudky za účelem stanovení ceny dotčených nemovitostí (případně i konkrétních movitých věcí) a růst hodnoty vypořádávaného majetku se projevil též ve výších soudních poplatcích, jež účastníci řízení byli povinni uhradit. V původním řízení tak s jeho přibývajícím délkou docházelo ke zcela neočekávatelnému růstu nákladů řízení; nešlo tedy jen o „běžné“ navýšení nákladů řízení spojené s prodlužujícím se řízením, ale o navýšení mimořádné, způsobené opakovanými změnami cenových předpisů a cen zejména věcí nemovitých. Pokud jde o celkovou cenu (hodnotu) vypořádávaného majetku, jak byla zjištěna nalézacím soudem, ta se mezi jeho prvním rozhodnutím ve věci z roku 1994 a jeho druhým rozhodnutím ve věci z roku 2007 zvýšila téměř

čtyřnásobně; obdobné platí i pro cenu (hodnotu) vypořádávaného rodinného domu s pozemky; vypořádací podíl, který byl stěžovatel povinen uhradit své bývalé manželce, se pak zvýšil téměř o dvouapůlnásobek. Takové enormní změny hodnoty věci jsou vsutku mimořádné, pramenící z mimořádné doby.

24. Popsaná mimořádnost doby a její důsledky se přitom obzvlášť výrazně projevíly – byly ještě zesíleny – právě v původním řízení, jehož se účastnil stěžovatel, a to s ohledem na specifika daného řízení. Jednalo se totiž o řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, tj. řízení představující nutný následek rozvodu manželů, kterým jejich bezpodílové spoluvlastnictví zaniká; navíc řízení, v němž stěžovatel vystupoval jako žalovaný. Účast v něm tak zcela nezáležela na stěžovatelově vůli, byla spíše nutností, přičemž stěžovatel v zásadě neměl jinou možnost než v řízení setrvat až do konce. Jak řízení dopadne, včetně toho, jaké budou jeho náklady, přitom na jeho začátku stěžovatel nemohl nijak předvídat, jak již bylo zdůrazněno výše. Navíc v uvedeném typu řízení (o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, později společného jmění manželů) při hrazení nákladů řízení neplatí obecná zásada úspěchu, ale náklady řízení (zde soudní poplatky, znalečné, tlumočné) účastníci platí podle poměru svých vypořádacích podílů. Stěžovatel tak co do výše nákladů řízení, které byl povinen nést, neměl žádný vliv na rozhodnutí obecných soudů, nepřipadalo v úvahu, že by jeho bývalá manželka (žalobkyně) tyto platila ve zvýšené míře či že by došlo jinak ke snížení částky nákladů řízení hrazených stěžovatelem. Ústavní soud tak uzavírá, že ve stěžovatelově případě v původním řízení došlo ke zvláštní souhře konkrétních okolností, které se ve značné míře odrazily na rozsahu nemajetkové újmy stěžovateli způsobené a které nebyly zohledněny v ústavní stížnosti napadených rozhodnutích obecných soudů. Zásadní význam mezi zmíněnými okolnostmi měla mimořádnost doby a její důsledky (změny cenových předpisů, změny cen), jejichž dopad na stěžovatele v nepřiměřeně dlouhém soudním řízení byl ještě zesílen specifiky daného typu řízení (nevyhnutelnost řízení, způsob hrazení nákladů řízení). Popsané okolnosti případu se proto musely projevit i ve výši přiměřeného zadostiučinění přiznaného stěžovateli.

25. Ústavní soud tak znovu opakuje, že ze své pozice – pohledem čl. 36 odst. 3 Listiny – posuzuje celkovou náhradu, jež stěžovateli byla přiznána za újmu způsobenou nepřiměřeně dlouhým soudním řízením, a hodnotí, zda taková náhrada byla s ohledem na konkrétní okolnosti případu schopná dostát požadavku jeho spravedlivého řešení a vypořádání. Ústavní soud je přesvědčen, že spravedlivé řešení případu stěžovatele vyžadovalo, aby v rámci kompenzace újmy, která stěžovateli vznikla nesprávným úředním postupem státu, byla zohledněna právě i mimořádnost období, v níž probíhalo původní řízení, spojená mimo jiné s enormními změnami cen nemovitých (případně i movitých) věcí a ještě zvláště specifiky daného typu řízení (o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů). Takto však obecné soudy nepostupovaly. Ústavní soud tak opět akcentuje, že pokud obecné soudy neshledaly možnost, aby se uvedené okolnosti projevíly v přiznání stěžovatelem požadované náhrady škody, bylo nezbytné, aby k nim přihlédly při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu ve smyslu § 31a odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. Při určení konkrétní míry, v níž by se předmětné okolnosti měly na výsledné částce přiznaného zadostiučinění projevit, by pak podle názoru Ústavního soudu obecné soudy neměly opomenout násobné zvýšení ceny (hodnoty) vypořádávaného majetku, zvláště

nemovitostí, a výše vypořádacího podílu v průběhu původního řízení, jak bylo naznačeno v bodě 23 tohoto nálezu.

26. Obiter dictum Ústavní soud upozorňuje na nesrovnalosti ve výpočtu stěžovateli přiznané částky přiměřeného zadostiučinění, které jsou obsažené v napadeném rozhodnutí městského soudu.

27. Ústavní soud tak shrnuje, že obecné soudy v projednávaném případě nedostály svým povinností vyplývajícím z Listiny a zákona č. 82/1998 Sb. a porušily stěžovatelovo právo na náhradu škody (přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu) způsobné mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem, zaručené čl. 36 odst. 3 Listiny. **Při posuzování nároků uplatňovaných podle zákona č. 82/1998 Sb. musí obecné soudy v každém případě dbát na to, aby fakticky nedošlo vyprázdnění substantivního základního práva dle čl. 36 odst. 3 Listiny při použití jeho zákonného provedení. Z hlediska posouzení naplnění čl. 36 odst. 3 Listiny v případech újmy způsobené nepřiměřeně dlouhým řízením je podstatné, jaká celková náhrada byla poškozenému přiznána (finanční, nefinanční, v rámci náhrady škody, v rámci zadostiučinění za nemajetkovou újmu) a zda při jejím určení byly zohledněny všechny relevantní okolnosti případu. Pokud pak je přiznáváno přiměřené zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu, jsou obecné soudy při stanovení jeho výše podle § 31a odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. povinny přihlídnout ke všem relevantním konkrétním okolnostem případu, nikoliv jen k těm kritériím, která jsou v daném ustanovení explicitně vyjmenována. Mezi takové konkrétní okolnosti případu výslovně neuvedené v zákoně může patřit například i mimořádné období, v němž ke vzniku nemajetkové újmy došlo. Pokud obecné soudy při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění mechanicky uváží toliko kritéria explicitně v zákoně vyjmenovaná, aniž by se vůbec zabývaly existencí dalších relevantních okolností případu, poruší základní právo poškozeného zaručené v čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. K takovému postupu došlo i v případě stěžovatele, protože Ústavní soud musel uzavřít, že obecné soudy při stanovování výše přiměřeného zadostiučinění nevycházely z pravidel plynoucích ze zákonných ustanovení a jejich rozhodnutí se ocitla v extrémním rozporu s požadavky věcně příslušného a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu, jakož i v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti.**

28. Ústavnímu soudu tak nezbylo než podané ústavní stížnosti vyhovět a napadená rozhodnutí Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 zrušit v souladu s § 82 odst. 1 a 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci (§ 44 téhož zákona).

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 12. května 2014

Kateřina Šimáčková
předsedkyně senátu